

EESTI LINNADE JA VALDADE LIIDU RIIGI EELARVESTRAATEEGIA 2026–2029 JA 2026. AASTA RIIGIEELARVE
LÄBIRÄÄKIMISTE OLULISEMAD ETTEPANEKUD JA SELGITUSED

	Ettepanek	Selgitused												
	Seadusandlikud muudatused													
1.	Laenukoormuse baastaseme piirmäärade üleminekuperioodi pikendamine kuni 2032. aastani seoses majandusliku ebaselguse püsimisega. Põhitegevuse tulemiga seotult püsivalt kõrgemate laenukoormuse tasemete lubamine.	Statistikaameti andmetel on sisemajanduse koguprodukti (SKP) muutus võrreldes eelneva perioodiga olnud negatiivne, välja arvatud 2021. aastal. See viitab selgelt sellele, et majanduslangus on jätkuv ning pole veel lõppenud. SKP reaalkasv (aastane) <table><tr><th>KIRJE</th><th>2020</th><th>2021</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th></tr><tr><td>SKP aastane muutus, %-des</td><td>-2,5</td><td>7,2</td><td>0</td><td>-3,1</td><td>-0,3¹</td></tr></table> Majanduslanguse ajal on soovitatav, et avalik sektor teeks investeeringuid, kuna iga investeeritud euro aitab majandust elavdada, tagab laiapõhjalise tööhõive ja võimaldab avalikku taristut odavamalt ehitada. Viimastel aastatel on omavalitsuste vahendid investeeringuteks olnud piiratud, mistõttu tehakse suurem osa investeeringutest laenude abil. Seda näitab laenude ja investeerimistegevuse suhtarv. Kindlasti on mõjutanud laenude võtmise osakaalu ühinemistoetused kui ka COVID-19 ajal omavalitsustele eraldatud investeeringutoetused. Nagu näha jooniselt, siis nendel perioodidel on ka laenuvõtmise osakaal madalam. Küsimusele, kas omavalitsuste laenukoormus on kasvanud ülemäära? Siis arvestusüksuses on omavalitsuste netovõlakoormuse osakaal jõudnud 26%-ni, st kasv viimasel viiel aastal ca 6 protsendipunkti.	KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024	SKP aastane muutus, %-des	-2,5	7,2	0	-3,1	-0,3 ¹
KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024									
SKP aastane muutus, %-des	-2,5	7,2	0	-3,1	-0,3 ¹									

¹ Eesti 2024. aasta majanduslanguseks kujunes 0,3 protsenti. <https://www.err.ee/1609620254/eesti-2024-aasta-majanduslanguseks-kujunes-0-3-protsenti> (04.03.2025).

		Võlakohustuste jaotus valitsussektoris <table><tr><th>SEKTOR</th><th>2019</th><th>2020</th><th>2021</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th></tr><tr><td>Keskvalitsus</td><td>65%</td><td>70%</td><td>72%</td><td>71%</td><td>67%</td><td>66%</td></tr><tr><td>Kohalik omavalitsus</td><td>35%</td><td>30%</td><td>28%</td><td>29%</td><td>33%</td><td>34%</td></tr></table> Keskvalitsuse laenude maht on viimase kahe aasta jooksul vähenenud, samas kui omavalitsuste laenumaht on jätkuvalt kasvanud. Kui vaadata laenude kasvumäära alates 2019. aastast, on keskvalitsuse laenumaht kasvanud 72% ja omavalitsuste laenumaht 66%. Omavalitsuste laenuvajadust aitaks leevendada olukord, kus üksikisiku tulumaks muutuks kohalikuks maksuks. See suurendaks finantsautonoomiat ja kaasaks elanikke rahastamisküsimuste otsustamisse ning ühiskondlike kokkulepete sõlmimisse. Kuna omavalitsuste autonoomia suurendamise osas on edasiliikumine aeglane, <u>teeb ELVL omavalitsuste investeerimisvõime tagamiseks ettepaneku</u> pikendada laenukoormuse piirmäärade baastaseme üleminekuperioodi ning lubada püsivalt kõrgemat taset, mis on seotud põhitegevuse tulemiga.	SEKTOR	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Keskvalitsus	65%	70%	72%	71%	67%	66%	Kohalik omavalitsus	35%	30%	28%	29%	33%	34%
SEKTOR	2019	2020	2021	2022	2023	2024																	
Keskvalitsus	65%	70%	72%	71%	67%	66%																	
Kohalik omavalitsus	35%	30%	28%	29%	33%	34%																	
2.	Personaalse riigi eesmärkidest lähtuvalt kohalike omavalitsuste kaasamine õigusraamistiku korrastamisse, et luua ühiselt mõistetavad alused andmetöötluseks ning infosüsteemide ühildamiseks riigiinfosüsteemidega.	- Kohalikud omavalitsused kasutavad erinevaid IT-süsteeme, mis ei ole liidestatud riigi infosüsteemi (platvormiga), piirates andmevahetust ja tõhusa töövoo loomist. - Kehtivad õigusnormid ei anna sageli selgesõnalist volitusnormi isikuandmete töötlemiseks omavalitsuste ülesannete täitmiseks, mis raskendab andmete kasutamist ja teenuste osutamist elanikele. - Ilma riiklikest andmekogudest saadavate andmeteta on kohalikud omavalitsused sunnitud andmeid koguma otse kodanikelt, mis on aeganõudev ja võib mõjutada teenuste kvaliteeti. - Mõnedes valdkondades kasutatakse endiselt Excelit või pabervormis andmete töötlemist, mis takistab kaasaegsete, automatiseeritud lahenduste kasutuselevõttu. <u>Sellest tulenevalt on Eesti Linnade ja Valdade Liidu ettepanek:</u> korrastada omavalitsuste õigusraamistik ning kaasata omavalitsusi loodavasse õigusraamistikku, mis annaks üheselt mõistetavad alused andmetöötluseks.																					
3.	Maamaksuseaduse muutmine, mis võimaldab maksustada põllu- ja metsamaad erineva määraga.	Eesti Linnade ja Valdade Liit (ELVL) viis 2024. aasta lõpus omavalitsuste seas läbi küsitluse, kus uuriti, kas maamaksuseaduses võiks eristada metsa- ja põllumaa maksumäära. Küsitluses osales 38%-i omavalitsustest ning 87% vastanutest pidas diferentseerimist oluliseks, maapiirkondades oli see osakaal lausa 92%-i ² .																					

² <https://www.elvl.ee/uudised/omavalitsused-soovivad-suuremat-paindlikkust-maamaksu-maarade-kehtestamisel>

	Rahastamiskorralduse muudatused																													
1.	Alustada läbirääkimisi metoodika leidmiseks, et viia toetusfondi väiksemate komponentidega korreleeruv summa tulubaasi. Toetusfondi vahendite väiksemate üksikkomponentide üleviimine tulumaksubaasi. <u>Antud ettepaneku raames ei käsitleta õpetajate töötasusid.</u>	Eesmärk selles osas peaks olema, et RE 2027 läbirääkimiste ajaks oleks olemas konkreetne ettepanek, milliseid toetusfondi komponente oleks mõistlik tõsta tulubaasi ja millise tulumaksumäära lisaga. Sealjuures tuleb arvesse võtta, et toetusfondi eraldiste suhe tulumaksumäära on selgelt erinevates omavalitsustes erinev.																												
2.	Koolilõuna toetuse suurendamine juhul kui toetusfondi vahendeid ei viida üle tulumaksubaasi.	Tabelis tuuakse välja nii riigipoolne koolilõuna toetus kui ka omatulu ning seejärel on näidatud koolitoidu kogukulu ja toiduainete ja toitlustuse kulu (kontogrupp 5521) eraldi ridadel. Koolitoitu puudutavad arvanded 2022-2024 <table><tr><th>KIRJE</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th></tr><tr><td>Koolilõuna toetus</td><td>24 164 000</td><td>24 797 500</td><td>24 351 075</td></tr><tr><td>Omatulu</td><td>4 050 795</td><td>8 165 909</td><td>9 627 143</td></tr><tr><td>Sh tegevustoetus</td><td>1 581 784</td><td>4 534 078</td><td>9 682 053</td></tr><tr><td>Koolitoidu kogukulu</td><td>39 450 615</td><td>45 987 396</td><td>48 180 363</td></tr><tr><td>Sh kontogrupp 5521</td><td>31 155 422</td><td>36 617 697</td><td>37 041 196</td></tr><tr><td>Toetuste osakaal/5521 kulus</td><td>83%</td><td>80%</td><td>78%</td></tr></table> Koolitoidu maksumus kasvab aastate lõikes, riigipoolne tugi püsib samal tasemel või tõuseb marginaalselt, ent kohalikud omavalitsused ja/või lapsevanemad peavad kandma üha suurema osa sellest koormast. Samuti on märgatav toiduainete/toitlustuse kulude tõus, mis on kõige olulisem komponent kogukuludes. Lisaks peab kooli toitlustamissüsteem rahvatervishoiu seaduse kohaselt arvestama õpilaste konkreetseid vajadusi, mis võivad tuleneda tervisekahjustustest, eritoitumisest või muudest	KIRJE	2022	2023	2024	Koolilõuna toetus	24 164 000	24 797 500	24 351 075	Omatulu	4 050 795	8 165 909	9 627 143	Sh tegevustoetus	1 581 784	4 534 078	9 682 053	Koolitoidu kogukulu	39 450 615	45 987 396	48 180 363	Sh kontogrupp 5521	31 155 422	36 617 697	37 041 196	Toetuste osakaal/5521 kulus	83%	80%	78%
KIRJE	2022	2023	2024																											
Koolilõuna toetus	24 164 000	24 797 500	24 351 075																											
Omatulu	4 050 795	8 165 909	9 627 143																											
Sh tegevustoetus	1 581 784	4 534 078	9 682 053																											
Koolitoidu kogukulu	39 450 615	45 987 396	48 180 363																											
Sh kontogrupp 5521	31 155 422	36 617 697	37 041 196																											
Toetuste osakaal/5521 kulus	83%	80%	78%																											

		meditsiinilistest asjaoludest. Koolis pakutav toitlustus peab katma osa õpilase ööpäevasest toiduenergia- ja toitainevajadusest, arvestades tema koolis viibimise kestust. See võib tähendada, et koolitoitlustamise süsteem pakub kaks toidukorda (peamine lõunasöök ja kerge vahepala), kui õpilane tarbib kodus hommikusööki. Selline korraldus toob koolipidajale täiendava kulu.																																				
3.	Teedehoolduse toetuse suurendamine juhul kui toetusfondi vahendeid ei viida üle tulumaksubaasi.	Ülevaade eraldatud toetustest ja teede korrashoiu kuludest (TA 045101, 05101, konto 551240 koos km-ga). <table><tr><th>KIRJE</th><th>2020</th><th>2021</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th></tr><tr><td>Toetus</td><td>29 313 000</td><td>29 313 000</td><td>29 313 000</td><td>29 313 000</td><td>29 313 000</td></tr><tr><td>Teede hooldus</td><td>26 146 542</td><td>30 159 390</td><td>29 315 778</td><td>39 560 512</td><td>35 090 902</td></tr><tr><td>Talvine hooldus</td><td>41 362 772</td><td>54 572 503</td><td>68 587 462</td><td>80 923 657</td><td>77 061 912</td></tr><tr><td>Kokku</td><td>67 509 314</td><td>84 731 893</td><td>97 903 240</td><td>120 484 169</td><td>112 152 814</td></tr><tr><td>Toetuse osakaal</td><td>43%</td><td>35%</td><td>30%</td><td>24%</td><td>26%</td></tr></table> Tabelist on näha, et kuigi riigieelarvest eraldatud toetus on püsinud stabiilsena, on teede hoolduse ja talvise hoolduse kulud märkimisväärselt kasvanud, vähendades toetuse osakaalu kogukuludest. Riigieelarvest eraldatud toetus kohalike teede hoolduseks on püsinud stabiilsena, olles igal aastal 29 313 000 €. Teede hoolduse kulud on aastate jooksul märkimisväärselt kasvanud. Näiteks talvise hoolduse kulud on kasvanud 2020. aasta 41 362 772 €-lt 2024. aasta 77 061 912 €-ni. Riigieelarvest eraldatud toetuse osakaal teede hoolduse kogukuludest on vähenenud. 2020. aastal kattis toetus 43% kogukuludest, kuid 2024. aastaks on see osakaal langenud 26%-ni. Riigi poolt eraldatud vahendid ei kata enam omavalitsuste tegelikke vajadusi teede hoolduse ja talvise hoolduse kulude katmiseks. See tähendab, et omavalitsused peavad leidma täiendavaid rahalisi vahendeid, et tagada teede hoolduse ja talvise hoolduse vajalik tase.	KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024	Toetus	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000	Teede hooldus	26 146 542	30 159 390	29 315 778	39 560 512	35 090 902	Talvine hooldus	41 362 772	54 572 503	68 587 462	80 923 657	77 061 912	Kokku	67 509 314	84 731 893	97 903 240	120 484 169	112 152 814	Toetuse osakaal	43%	35%	30%	24%	26%
KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024																																	
Toetus	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000	29 313 000																																	
Teede hooldus	26 146 542	30 159 390	29 315 778	39 560 512	35 090 902																																	
Talvine hooldus	41 362 772	54 572 503	68 587 462	80 923 657	77 061 912																																	
Kokku	67 509 314	84 731 893	97 903 240	120 484 169	112 152 814																																	
Toetuse osakaal	43%	35%	30%	24%	26%																																	
4.	Muuta õpetajate töötasu rahastamise põhimõtteid, tõstes metoodikas erituge saavate laste arvestusaluse koefitsienti 5-le.	Antud tabelis on esitatud andmed õpilaste arvu kohta, kes saavad erinevat tüüpi tugiteenuseid Eesti koolides aastatel 2022–2025. Tabelis on eristatud kaks kategooriat: tõhustatud tugi (õpilased, kes vajavad regulaarset lisatoetust) ja eritugi (õpilased, kellel on tõsised õppimiskeskused või erivajadused). Haridusliku erivajadustega laste statistika 2022-2025 <table><tr><th>KIRJE</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th><th>2025</th></tr><tr><td>Tõhustatud tugi</td><td>5 316</td><td>6 180</td><td>7 172</td><td>7 857</td></tr></table>	KIRJE	2022	2023	2024	2025	Tõhustatud tugi	5 316	6 180	7 172	7 857																										
KIRJE	2022	2023	2024	2025																																		
Tõhustatud tugi	5 316	6 180	7 172	7 857																																		

		<table><tr><td>Eritugi</td><td>3 270</td><td>3 338</td><td>3 580</td><td>3 968</td></tr><tr><td>Kokku</td><td>8 586</td><td>9 518</td><td>10 752</td><td>11 825</td></tr></table> Tõhustatud toetuse kasv on kiirem (48%) kui eritugi oma (21%). See võib viidata paremale tuvastamisele õpilaste vajadustest või laiemale tugisüsteemide vajadusele. Arvestama peab, et õpilaste arvu kasv nõuab rohkem õpetajaid ja teisi spetsialiste (nt koolipsühholooge, logopeede) ning rahastust. Praegu on eritoe lapsele eraldatud toetus 7 068 € aastas. Kui aga eeldada, et klassid oleksid vähemalt 3 lapse suurusel, peaks eralduskoefitsient olema viis (hetkel neli), mis tähendaks, et tegelik toetuse summa oleks 8 833 €. Seega on puudujääk 1 765 € õpilase kohta. Täiendav vajadus eritoele oleks 3 968 last * 1 765 € (puudujääk), mis teeb kokku 7 miljonit eurot aastas. Et paremini oleks võimalik rakendada koolivälise nõustamismeeskonna soovitusi individuaalõppeks, sellest lähtuvalt teeb ELVL ettepaneku muuta õpetajate töötasu rahastamise põhimõtteid, tõstes metoodikas erituge saavate laste arvestusaluse koefitsienti 5-le.	Eritugi	3 270	3 338	3 580	3 968	Kokku	8 586	9 518	10 752	11 825
Eritugi	3 270	3 338	3 580	3 968								
Kokku	8 586	9 518	10 752	11 825								
5.	Kriisikindluse tagamisel uute ülesannete täitmiseks tagada kohalikele omavalitsustele tulumaksubaasi täiendav tulumaksu % tõus.	Kohalikele omavalitsustele tuleb julgeoleku riskist täiendavalt juurde uusi või laiendatud ülesandeid, mõned näited: - peavad koostama riskianalüüsi ja tagama elutähtsate teenuste toimivuse kriisilukordades; - on kohustus teavitada elanike ohtudest ja hädaolukordadest EE-ALARM kaudu; - peavad määrama ja haldama avalikke varjumiskohti ning tagama nende kättesaadavuse; - teenistujatel ja elutähtsate teenuste osutajatel on kohustus läbida koolitusi ning korraldada elanikele infopäevi; - peavad tagama, et varjumiskohad ja elutähtsad teenused vastavad seaduslikele nõuetele; - peavad koostöös riigiasutustega planeerima ja korraldama sireenide paigaldamist ning testimist.										
	Muud finantseerimisküsimused											
1.	Investeeringute meetmed tagamaks omavalitsuste investeerimisvõime, mh aitaks kaasa	Omavalitsustel on kokku 2023. aasta seisuga 6 671 392 m² hoonepinda 9788 erinevas hoones ning avalikke teenuseid osutatakse neist 3 775 erinevas hoones ning ainult 34% neist hoonetest on vastab										

	kliimaeesmärkide täitmisele ja võimaldaks rekonstrueerida eelkõige suuremahulisi objekte jõukohase kaasfinantseerimise komponendiga.	vähemalt C-energiaklassi³ energiamärgisele. EL-i hoonete energiatõhususe direktiiv (EPBD) nõuab, et avalikud hooned, sealhulgas koolid, lasteaiad ja haldushooned, peavad alates 2027. aastast omama energiasertifikaati klassi C või kõrgemat ning saavutama täieliku kliimaneutraalsuse alates 2030. aastaks. Praeguste ressurssidega suudaksid KOV-d renoveerida ca 5–10% vajalikest hoonetest aastas, mis ei ole piisav 2027. aasta tähtaja jaoks. Lisaks hoonetele on omavalitsusel ka muud rajatised, nt teed, tänavad, trassid jne. Näiteks 2022. aastal toodi välja, et omavalitsuste teedevõrgu remondivõlg oli juba sel hetkel 3,6 miljardit eurot.⁴ Seega omavalitsustel on suur vastutus hoida nende omandis olev infrastruktuur nõuetekohane ja turvalisena, mis aga omakorda nõuab selleks vahendeid. Investeeringu vajadust näitab teravalt põhivara amortisatsioonikulu osakaal põhitegevuse tulemisses. Viimastel aastatel on ka see vähenenud ehk omavalitsustel puudub võime hoida olemasolevat taristut samas seisukorras. Võime hoida korras oma taristut, suhtarvu tulemus <table><tr><th>KIRJE</th><th>2020</th><th>2021</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th></tr><tr><td>Põhitegevuse tulem/amortisatsioonikulu</td><td>1,9</td><td>1,4</td><td>1,2</td><td>0,9</td><td>1,2⁵</td></tr></table> Samasugust näitajat kasutatakse ka omavalitsuste finantsolukorra indeksi hindamisel, ning selle meetodika kohaselt on näitaja halb, kui näitaja on madalam kui 1,1⁶. Viimaste aastate tulemus on kuskil keskmise ja halva vahepeal, aga andmetest nähtub, et olukord halveneb aasta-aastalt. 2024. aasta andmed on esialgsed ning hetke tulemus on eelmiste aastatega parem. <u>Sellest lähtuvalt teeb ELVL ettepaneku</u> eraldada täiendavaid ressursse investeeringute kattes, kuna ilma riiklike ja EU toetusteta pole omavalitsusel piisavaid vahendeid, et täita EL nõudeid.	KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024	Põhitegevuse tulem/amortisatsioonikulu	1,9	1,4	1,2	0,9	1,2 ⁵
KIRJE	2020	2021	2022	2023	2024									
Põhitegevuse tulem/amortisatsioonikulu	1,9	1,4	1,2	0,9	1,2 ⁵									
2.	Investeeringute meetmed aitamaks kaasa sadeveejuhtimise probleemide lahendamisele. Vastav valdkond on olnud pikka aega tähelepanu alt väljas ning muutuvad kliimaatilised tingimused tekitavad aina enam väljakutseid, sh piirideüleseid,	Eesti kliimapolitiika põhialused 2050 ja EL-i direktiivid, nagu veedirektiiv, kohustavad kohalikke omavalitsusi vähendama sadevee reostust ja kohanduma kliimamuutustega. Investeeringud aitavad vältida trahve ja tagada õigusliku vastavuse. Äärmuslikud ilmastikunähtused, näiteks 2021. aasta üleujutused Lõuna-Eestis, muutuvad sagedasemaks. Investeeringud sadevee äravoolu infrastruktuuri aitavad vähendada kahjusid avalikule infrastruktuurile, nagu sillad ja teed, ning kaitsevad neid paremini.												

³ Kinnisvara ülevaade. Minuomavalitsus.ee

⁴ Kohalike teede teehoiu rahastamisvajadus ja eelarve stsenaariumite mõjud .Lõpparuanne. 2021. ERC Konsultatsiooni OÜ.

⁵ Esialgne tulemus (riigiraha.fin.ee)

⁶ Omavalitsuste finantsolukorra indeks. Minuomavalitsus.ee

	millega ainult omavalitsuse tasandil ei ole jõukohane tegeleda.																																									
3.	Investeeringu meede piirkondliku tähtsusega või omavalitsuste omavahelises koostöös rekonstrueeritavate või uute spordi/kultuuriobjektide ehitamiseks ning arendamiseks.	Väiksemad omavalitsused ei suuda ise rahastada suuri projekte. Riigi toetus aitab vähendada regionaalseid ebavõrdsusi ja pakkuda elanikele võrdseid võimalusi. Ühishooned vähendavad kulutusi, vältides dubleerimist ja tõstes logistikatõhusust. Strateegiadokument "Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030" näeb ette kvaliteetseid rajatisi maapiirkondades, samuti on Eesti kultuuri arengukava 2021-2030 eesmärk tagada kultuurile ja loomingule võrdne ligipääs kõigile Eesti elanikele, sealhulgas maapiirkondades.																																								
	Olulise mõjuga poliitikameetmete algatamine																																									
1.	Erihoolekande teenuste süsteemne rahastamine ja teenuskohtade loomine. 1.1. Kehtestada erihoolekande teenustele süsteemne rahastamismudel, mida korrigeeritakse igal aastal, lähtudes hindade ja keskmise nominaalse palga muutustest. Erihoolekande teenuste rahastamine on jätkuvalt probleemne, eriti ööpäevaringsete erihooldusteenuste järjekordade tõttu. 1.2. Tegemist on riiklikult rahastatava teenusega, kuid omavalitsused peavad sageli teenuste eest ise tasuma, et inimesed ei jääks abita, siis tuleks esmajärjekorras omavalitsustele kulu riigi poolt kompenseerida ning pikas perspektiivis alates 2026. aastast tagada piisavas mahus vajalikud vahendid riigieelarves.	Eestis on puudu vähemalt 2000 erihooldekande teenusekohta, mis tähendab, et paljud abivajajad on teenuse järjekorras või saavad sobimatut teenust. Psüühilise erivajadusega inimesed, kes ei saa vajalikku teenust, võivad olla ohtlikud endale ja teistele. Kuigi erihoolekande teenused on riigi vastutusel, peavad omavalitsused sageli ise teenuste eest maksma, et inimesed ei jääks abita. Praegune teenuse rahastus ei kata tegelikke kompenseeritavaid kulusid, sealhulgas tööjõukulu, maksutõuse ja üldist inflatsiooni. Erihoolekandeteenuste maksumuste osaline hinnakiri aastatel 2022-2025 <table><tr><th>TEENUS</th><th>2022</th><th>2023</th><th>2024</th><th>2025</th></tr><tr><td>Igapäeva elu toetamine</td><td>169 €/ kuus</td><td>206 €/kuus</td><td>206 €/kuus</td><td>206 €/kuus</td></tr><tr><td>Igapäevase elu toetamise teenus autismispektriga isikutele</td><td>1338 €/kuus</td><td>1759 €/kuus</td><td>1759 €/kuus</td><td>1759 €/kuus</td></tr><tr><td>Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele</td><td>60-75 €/ööpäevas</td><td>75 €/ööpäevas</td><td>75 €/ööpäevas</td><td>75 €/ööpäevas</td></tr><tr><td>Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele*</td><td>-</td><td>60€/päevas</td><td>60€/päevas</td><td>60€/päevas</td></tr><tr><td>Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele**</td><td>41-51€/päevas</td><td>51€/päevas</td><td>51€/päevas</td><td>51€/päevas</td></tr><tr><td>Töötamise toetamise teenus</td><td>142 €/kuus</td><td>190 €/kuus</td><td>190 €/kuus</td><td>190 €/kuus</td></tr><tr><td>Ööpäevaringne erihooldusteenus autismispektriga isikutele</td><td>4635 €-5521 €/kuus</td><td>5521 €/kuus</td><td>5521 €/kuus</td><td>5521 €/kuus</td></tr></table>	TEENUS	2022	2023	2024	2025	Igapäeva elu toetamine	169 €/ kuus	206 €/kuus	206 €/kuus	206 €/kuus	Igapäevase elu toetamise teenus autismispektriga isikutele	1338 €/kuus	1759 €/kuus	1759 €/kuus	1759 €/kuus	Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele	60-75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele*	-	60€/päevas	60€/päevas	60€/päevas	Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele**	41-51€/päevas	51€/päevas	51€/päevas	51€/päevas	Töötamise toetamise teenus	142 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus	Ööpäevaringne erihooldusteenus autismispektriga isikutele	4635 €-5521 €/kuus	5521 €/kuus	5521 €/kuus	5521 €/kuus
TEENUS	2022	2023	2024	2025																																						
Igapäeva elu toetamine	169 €/ kuus	206 €/kuus	206 €/kuus	206 €/kuus																																						
Igapäevase elu toetamise teenus autismispektriga isikutele	1338 €/kuus	1759 €/kuus	1759 €/kuus	1759 €/kuus																																						
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele	60-75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas	75 €/ööpäevas																																						
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele*	-	60€/päevas	60€/päevas	60€/päevas																																						
Igapäevaelu toetamise teenus intellektipuudega isikutele**	41-51€/päevas	51€/päevas	51€/päevas	51€/päevas																																						
Töötamise toetamise teenus	142 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus	190 €/kuus																																						
Ööpäevaringne erihooldusteenus autismispektriga isikutele	4635 €-5521 €/kuus	5521 €/kuus	5521 €/kuus	5521 €/kuus																																						

		Andmetest on näha, et toetuste suurused pole alates 2023. aastast tõusnud, mis seab omakorda surve kohaliku omavalitsuse eelarvele ehkki tegemist on riigi teenusega. <u>Eesti erihoolekande süsteemis on puudujääke, mis vajavad riiklikku tähelepanu ja reformi. On oluline tagada rahastuse vastavus põhiseadusele, suurendada teenusekohtade arvu ja leevendada omavalitsuste finantskoormust.</u>
2.	Luuu programm, mis ühendab riigi (sh KOV) süsteemide TI-ajastamise (süsteemide ja teenuste ümberehitamine tehisintellekti abil), inimeste oskuste tõstmise ja eetilise tehnoloogia tagamise, muutes Eesti juhtivaks digiriigiks, kus TI teenindab kodanikke. Omavalitsusüksused on nimetatud strateegilises protsessis olulised rakendusüksused.	Eesti on tuntud oma digiriigi lahenduste poolest, nagu e-residentsus ja X-tee, kuid tehnoloogia kiire areng, sealhulgas tehisintellekt, nõuab uut murrangut. Praegused süsteemid on sageli fragmenteeritud ja teenused hajutatud, mis takistab tarkade teenuste loomist. Inimesed ootavad personaalsemat ja proaktiivsemat teenindust, näiteks AI-põhiseid sotsiaaltoetuste soovitajaid. Tehisintellekt võimaldab olulisi hüvesid, parandades tõhusust avalikus sektoris. Näiteks Soomes on tehisintellekt vähendanud patsientide ooteaegu haiglates. Tehisintellekt automatiseerib korduvaid toiminguid, vabastades töötajaid keerukamateks ülesanneteks. Lisaks aitab tehisintellekti analüütika tuvastada sotsiaalseid riske, nagu koolist väljalangemine, enne kriisi, säästes riigile miljoneid. Majanduslik konkurentsivõime on samuti oluline. Paljud arenenud riigid investeerivad tehisintellekti, et parandada oma konkurentsivõimet. Eesti võib olla väikeste riikide seas juhtpositsioonil, luues eksporditavaid tehisintellekti lahendusi. Eetilise tehisintellekti tagamine on hädavajalik. Kodanike usaldus on oluline, kuid paljud kardavad tehisintellekti kuritarvitamist. Riigi roll on luua selged reeglid, näiteks avalikud auditid ja läbipaistvad süsteemid. Oskuste arendamine ja ühiskondlik sidusus on samuti võtmetähtsusega. Paljud Eesti töötajad ei tunne end valmis tehisintellekti kasutuselevõtuks süsteemides ja teenustes. Riiklik programm peaks pakkuma tasuta koolitusi kõigile.
3.	Veereformi läbiviimisel arvestada kohalike omavalitsuste tegelike vajadustega ja kaasata esindused sisulisse arutellusse.	
4.	Liikuvusreformi läbiviimisel arvestada kohalike omavalitsuste tegelike vajadustega ja kaasata esindused sisulisse arutellusse.	

	Üldine tähelepanek	
1.	Korrigeerida toimetulekupiiri arvestamise aluseid ja tõsta toimetulekupiiri selliselt, et sellega oleks võimalik tagada inimväärne toimetulek.	Toimetulekupiiri ajakohastamine on hädavajalik, et kajastada elukalliduse tõusu. Viimati muudeti toimetulekupiiri 2022. aastal, kuid sellest ajast alates on elukallidus märkimisväärselt tõusnud. Kuigi keskvalitsus lubas 2025. aastal metoodikat uuendada, pole seda siiani tehtud. Inflatsiooni mõju arvestades peaks toimetulekupiir 2025. aastal olema 231 eurot. Selleks, et tagada kodanike toimetulek ja vältida vaesuse süvenemist, on oluline, et valitsus viiks lubatud muudatused ellu ja ajakohastaks toimetulekupiiri vastavalt praegusele majanduslikule olukorrale.